

TALABALARNI KASBIY-IJODIY KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INDIVIDUAL METODLARDAN FOYDALANISH

Arslonova Gulsora Kurbonovna¹, Maxsutboyeva Dilbar Olimjon qizi²

¹*Toshkent amaliy fanlar universiteti, "Maktabgacha ta'lim metodikasi" kafedra o'qituvchisi*

²*Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya. Maqolada talabalarni kasbiy-jodiy ko'nikmalarini rivojlantirishda individual metodlardan foydalanishning dastlabki bosqichlarini, ayniqsa, ularning ijodida sodir bo'ladigan fikriy operatsiyalarni o'rganishning muhim shartlari yoritilgan.

Tayanch so'zlar. To'g'ri operatsiyalar va noaniq operatsiyalar, egosentrizm, preoperatsion bosqich, sensomotor bosqich.

Bolalarning fikriy rivojlanishining dastlabki bosqichlarini, ayniqsa, ularning tafakkurida sodir bo'ladigan fikriy operatsiyalarni o'rganishga qaratilgan. Bu davrda bolalar dunyoni qanday anglaydilar, qanday fikriy operatsiyalarni bajaradilar va tafakkurlarining qanday rivojlanish jarayonlari mavjudligini tushunish muhimdir. Ilk bolalik davridagi bolalar tafakkuri Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga asoslanadi, chunki Piaget bolalar tafakkurining rivojlanishini bir nechta bosqichlarga bo'lib, ularning fikriy operatsiyalarini tahlil qilgan.

Ilk bolalik davri — bu bolaning 0-2 yoshidan 6-7 yoshgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Bu davrda bolalar tafakkurining asosiy xususiyatlari va uning rivojlanish jarayoni juda muhimdir. Bu davrda bolalar yangi bilimlarni o'zlashtirishni boshlaydilar va o'zlarining atrofdagi dunyo bilan o'zaro munosabatlarini shakllantiradilar. Tafakkur jarayonlari va fikriy operatsiyalarining rivojlanishi bolaning kognitiv (aqliy) funksiyalarining muhim jihatlaridir.

Jean Piaget bolalarning fikriy operatsiyalarini rivojlanish jarayonida bosqichlarga bo'lib ko'rgan. U fikrni o'zgartirish va uni qayta qurish jarayonini "fikriy operatsiyalar" deb atagan. Piaget fikriy operatsiyalarni ikki turga ajratadi: "to'g'ri operatsiyalar" va "noaniq operatsiyalar".

1. To'g'ri operatsiyalar: Bu operatsiyalar bolaning mantiqiy fikrlash imkoniyatini ta'minlaydi. Piaget to'g'ri operatsiyalarni 7-12 yoshdagi bolalarda kuzatgan.

2. Noaniq operatsiyalar: Bu operatsiyalar bolada mantiqiy fikrlashni to'liq shakllantirishga yordam bermaydi va 2-7 yoshgacha bo'lgan davrda mavjud. Bu yoshdagi bolalar odatda tushunchalarni tasavvur qilishni yaxshi o'rganadilar, ammo ularning fikrlashlari mantiqan tugallanmagan bo'ladi.

Ilk bolalik davridagi bolalarning tafakkuri, o'ziga xos va rivojlanish bosqichlariga ega bo'lgan jarayonlardan iboratdir. Bu davrda bolalar quyidagi fikriy operatsiyalarni o'zlashtiradilar:

Sensomotor bosqichda bolalar tashqi dunyo haqidagi bilimlarni asosiy sezgilar, harakatlar va bezovtaliklar orqali o'rganadilar. Ushbu davrda bolaning tafakkuri sezgilar (ko'rish, eshitish, sezish) va harakatlar bilan chambarchas bog'liq bo'ladi.

- Obyektlar doimiyliigi: Bu yoshdagi bolalar obyektlarning mavjudligini anglashadi. Ya'ni, agar biror narsa ko'rinmas bo'lsa ham, uning mavjudligini anglashadi. Masalan, ota-onalari bolalariga biror narsani yashirganida, bola bu narsaning hali ham mavjudligini tushunishi kerak.

- Ishlash va harakatlar orqali o'rganish: Bola predmetlarni qayerdan qanday olishni, harakatlarni va natijalarni o'rganish orqali fikrlarni o'zgartiradi. Harakatlar va sezgilar bolalarning tafakkuriga asos bo'ladi.

Preoperatsion bosqichda bolalar rasm, belgilar, tasavvurlar orqali o'z fikrlarini ifoda etishni boshlaydilar. Bu davrda bolalar o'z fikrlarini, tushunchalarini qisman anglashadi, lekin hali to'g'ri mantiqiy fikrlashni to'liq o'zlashtirmagan bo'ladi. Bu davrda fikriy operatsiyalar quyidagi xususiyatlarga ega:

- Egosentrizm: Bolalar boshqa odamlarning nuqtai nazarini tushunishning qiyinligini boshdan kechiradilar. Misol uchun, bola boshqa odamga qaraganda o'zining nuqtai nazarini ustun deb hisoblaydi. Ular o'z fikrlarini boshqalarga ham tushunishlariga ishonishadi.

- Mantiqiy fikrlashning boshlanishi: Bolalar o'zaro bog'liq bo'lgan voqealarni anglashadi, ammo ular hali ham keng ko'lamli fikriy operatsiyalarni amalga oshira olishmaydi. Ular muammolarni tasavvur qilishadi, lekin mantiqan hal qilishda qiyinchiliklar yuzaga keladi.

- Markirovka qilish va tasavvur qilish: Bu davrda bolalar o'zlarini yoki atrofdagi narsalarni tasavvur qilishni o'rganadilar. Ular ko'proq tasavvur orqali o'ylar olib boradilar, masalan, rol o'ynash va o'ylarning o'zi orqali dunyoqarashlarini rivojlantiradilar.

Bolalar til va eslab qolish qobiliyatlarini rivojlantirishni boshlaydilar. Tushunchalar, so'zlar va jumlar orqali ular o'z fikrlarini ifoda etishning murakkab usullarini o'rganadilar. Bu operatsiyalar bolaning aqliy rivojlanishida muhim o'rin tutadi, chunki ular atrofdagi dunyo va voqealar haqidagi fikrlarni tizimli va tartibli shaklda ifodalaydilar.

Ilk bolalik davridagi bolalar uchun fikriy operatsiyalarning rivojlanishi juda muhim. Bu davrda bolalar o'zlarining mantiqiy va tasavvuriy fikrlashlarini rivojlantiradilar, turli muammolarni hal qilishni boshlaydilar va hayotda yuz beradigan hodisalarni o'z tasavvurlarida yoritadilar. Fikrlarni qayta qurish, tasavvurlarni rivojlantirish, yangi bilimlarni o'zlashtirish — bularning barchasi bolalarning tafakkurining rivojlanish jarayonlaridir.

Xulosa qilib aytganda, ilk bolalik davridagi fikriy operatsiyalar bolaning tafakkurida muhim o'zgarishlarni amalga oshiradi. Bu davrda bolaning tasavvuri, sezgisi, harakati va fikriy operatsiyalari rivojlanadi. Piaget nazariyasiga ko'ra, bu davr bolalar uchun kognitiv rivojlanishning asosiy bosqichlaridan biridir. Fikrlarni shakllantirish, mantiqiy fikrlashning boshlanishi, tasavvurlarni o'rganish va yangi bilimlarni o'zlashtirish — bularning barchasi bolaning keyingi rivojlanishida katta ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kurbonovna, A. G. (2024). FORMATION OF PROFESSIONAL AND CREATIVE SKILLS OF STUDENTS IN AN INDIVIDUAL LEARNING ENVIRONMENT. *European International Journal of Pedagogics*, 4(03), 56-59.
2. Arslonova, G. K. (2025). THE PRACTICAL STATUS OF DEVELOPING STUDENTS'PROFESSIONAL-CREATIVE SKILLS IN AN INDIVIDUAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT. *Educator Insights: Journal of Teaching Theory and Practice*, 1(2), 271-277.
3. Махмудова, Д. М. (2022). МАКТАБГАЧА КАТТА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ КИТОБХОНЛИККА ТАЙЁРЛАШ МЕТОДЛАРИ. Results of National Scientific Research International Journal, 1(6), 274-278.
4. Кадирова, Ф. Р., & Махмудова, Д. М. (2022). Мактабгача катта ёшдаги болаларни китобхонликка тайёрлаш методикасини такомиллаштириш. *PEDAGOGS jurnali*, 1(1), 10-16.
5. Makhmudova, D. M. (2023). EFFECTIVENESS OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 4(1), 177-180.
6. Махмудова, Д. М. (2022, November). СПОСОБЫ ЗАИНТЕРЕСОВАТЬ ДОШКОЛЬНИКОВ ЧТЕНИЕМ. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE" THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS"* (Vol. 1, No. 3, pp. 96-101).
7. Makhmudova, D., & Raxmanova, X. (2022). РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА. *Science and innovation*, 1(B7), 1213-1217.
8. Makhmudova, D. M., & Sultanova, Z. (2023, September). METHODS USED IN THE MORNING RECEPTION OF CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" SCIENTIFIC ADVANCES AND INNOVATIVE APPROACHES"* (Vol. 1, No. 4, pp. 8-12).
9. Makhmudova, D. M. (2023, September). ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF MODERN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" SCIENTIFIC ADVANCES AND INNOVATIVE APPROACHES"* (Vol. 1, No. 3, pp. 53-57).